



SESSIÓ 4. DE L'ESTAT DEL BENESTAR PROTECTOR A L'ESTAT DEL BENESTAR INVERSOR

Tema: Canvis a l'Estat del benestar

Aspectes clau:

- Analitzar els canvis de l'Estat del Benestar i les perspectives de futur

Materials bàsics

- **Cambios cuantitativos y cualitativos en los Estados del Bienestar. Recortes y ¿cambio de paradigma? El caso de España (1995-2012)**

José Adelantado. Grupo de investigación GEPS (Globalización, Educación y Política Social). Departamento de Sociología (UAB)

- ¿Otra sociedad, otra política? Del no nos representan a la democracia de lo común.

Icaria Editorial, Asaco. Joan Subirats

http://uab.academia.edu/joansubirats/Books/1639162/Otra_sociedad._Otra_politica_. _Del_No_nos_representan_a_la_democracia_de_lo_comun

Lloc i data: IGOP-Urrutia, 16.01.2014

Participants: Pepe Adelantado, Manuel Aguilar, Teresa Aragonés, Sara Berbel, Enric Canet, Teresa Crespo, Marta Fité, Mercè Ginesta, Ernesto Morales, Emi Pallàs, Amparo Porcel, Oscar Rebollo, Joan Subirats, Toni Vilà.

També assistiren els alumnes del Màster en Polítiques Socials i Mediació Comunitària de l'IGOP.

Introducció del tema: Pepe Adelantado i Joan Subirats.

1. PRESENTACIÓ

En Pepe Adelantado va presentar una síntesi del seu treball “Cambios cuantitativos y cualitativos en los Estados del Bienestar. Recortes y ¿cambio de paradigma? El caso de España (1995-2012)”. Introdueix el tema exposant les dificultats per a captar els canvis de paradigma, ja que no està tan clara la ruptura. La qüestió de com estudiar els possibles canvis de paradigma és un exercici complex i està sotmès a discussió. Com a síntesi de les diferents propostes ha elegit tres dimensions pel seu estudi:

- a) Com es defineix la naturalesa del problema.
- b) Els valors i discursos que justifiquen les polítiques.
- c) Els instruments, mitjans i tècniques emprats.

A partir d'aquestes dimensions concreta els elements bàsics del canvi de la manera següent:

Reestructuración del Estado del Bienestar Protector (EBP) en Estado del Bienestar Inversor (EBI)

Dimensiones	Naturaleza de los problemas. Origen de los riesgos	Valores y objetivos. Forma de pensarlos y comunicarlos (discursos)	Instrumentos, medios y técnicas. Gestión de la provisión
Estado del Bienestar Protector Welfare State Estado Providencia Estado Benefactor Entitlement State	Sociedades industriales. Mal funcionamiento del mercado. Estados nacionales. Viejos riesgos sociales (enfermedad, vejez, desempleo)	Responsabilidad colectiva-pública. Vocación universalista. Énfasis en derechos (desmercantilización). Necesidad de protección contra las fuerzas del mercado. Los individuos no son responsables personales del riesgo. Redistribución para conseguir igualdad. Asistir a colectivos marginados. Socialización del riesgo	Estado Weberiano. Paradigma de intervención basado en la provisión pública de bienestar. Acción centralizada a nivel nacional. Redistribución universalista, uniforme y anónima
Estado del Bienestar Inversor Estado Social Activo Enabling State Estado del Bienestar Schumpeteriano	Sociedades post-industriales. Globalización-Europeización. Nuevos riesgos sociales. Cambio en las alianzas entre categorías de riesgo (clases trabajadoras y medias). Recalibración. Contención de costes. Remercantilización. <i>Retrenchment</i>	El enfoque normativo de la política social pasa de la redistribución a la empleabilidad preventiva. Énfasis en obligaciones. Responsabilidad individual. Integración a partir del mercado de trabajo. Activar a individuos excluidos. La dependencia del estado ha promovido pasividad. Libertad de elección. Autonomía. A cada uno según su capacidad y esfuerzo (meritocracia). Mayor reconocimiento y menor redistribución (libertades individuales, género, sexualidades, etnicidad) ¿representación?. Cambiar el patrón redistributivo intergeneracional y de género: gastar menos en pensiones y más en mujeres y niños	Estado pluralista. Administración conjunta. Descentralización. Paradigma de intervención basado en la provisión de activación. Individualización (psicologización) de las intervenciones (acciones personalizadas y condicionales). Contractualización. Nueva Gestión Pública, trabajo en red. Cambios en la gestión de la provisión (de pública a privada, al tercer sector, y a administraciones locales). Cambios en los mecanismos de financiación (de contribuciones e impuestos generales, a copagos y tasas). Cambios en el modo de acceso a los recursos (de estar basado en la ciudadanía, en contribuciones o relacionado con los ingresos, hacia la comprobación de medios). Cambios en las condiciones de acceso (condiciones de categoría, circunstancia y conducta)

Fuente: Elaboración propia

En els comentaris d'aquests canvis emfatitza els elements següents:

- L'EBI posa en marxa el canvi de direcció de la despesa, ja que a més de la reducció dels drets estableix obligacions i cargues als ciutadans (les persones s'han de protegir elles mateixes a través de les polítiques actives, els individus són responsables de la seva pròpia protecció, etc.).
- De la *redistribució* (de rendes) a l'*empleabilitat* (invertir en formació per accedir al treball).
- De l'emfatització dels drets al de les obligacions i la responsabilitat individual.
- Apareixen nous riscos socials que se sumen als vells.
- Els canvis no afecte només als assalariats sinó també a les classes mitges.
- S'aprecia la contracció de la despesa social en relació a la riquesa generada.
- Reducció de la quantitat i de la qualitat de l'ocupació.
- Dificultats d'integració en el mercat de treball.
- Debat sobre la dependència que genera l'EBP.
- Importància creixent de la llibertat d'elecció (autonomia).
- Major reconeixement de la diversitat (però no en representació política)
- Es va imposant la meritocràcia (a cascú segons la seva capacitat i esforços).
- Menor redistribució i canvi en la manera de fer-ho: més vers les dones i la infància i menys en pensions.
- Imposició de penalitzacions i condicions: culpabilització, s'individualitza el problema i es descontextualitza.
- La "nova gestió pública" ("innovació de la gestió pública", "treball en xarxa").
- Canvis en la gestió dels recursos: descentralització, ampliació i especialització dels actors (privat: negoci; tercer sector: atenen a persones sense recursos).
- Contracció de l'accés a les pensions contributives (pensions, desocupació) i exigència de contraprestació, en alguns casos.
- Finançament: contributiva/impostos generals; comprovació de mitjans, copagaments i taxes.
- Expulsió cap a la perifèria (programes especials) de moltes persones per incapacitat d'integració social normalitzades.

A continuació analitza aquests canvis a nivell d'Espanya en les tres onades de reformes: a) durant els 90; b) de finals del 90 al 2008; c) del 2008 al 2013 (veure annex 3, 4 i 5 del seu treball esmentat: "Cambios cuantitativos y cualitativos en los Estados del Bienestar. Recortes y ¿cambio de paradigma? El caso de España (1995-2012).

De la anàlisi d'aquests tres períodes, tot i que es aviat per dir si s'ha produït aquest canvi a Espanya del EBP al EBI, considera que sembla que anem en aquesta direcció.

Pel que fa a la intervenció de Joan Subirats, aquest exposa, en primer lloc, que considera molt potent la síntesi del canvi presentada per en Pepe Adelantado, amb una bibliografia central del treball molt adequada i de gran utilitat. Considera que el treball reflecteix com l'Estat de Benestar, que tenia una lògica construïda després de la II Guerra Mundial, es va poder desenvolupar perquè es va disposar d'una correlació de forces que ho feren possible i perquè a més a més era funcional a efectes del mercat nacional (redistribució en relació a l'alternativa de l'URSS i el bloc socialista) i es va desenvolupar en una situació de plena ocupació i un nivell de consum alt.

Considera que el treball d'en Pepe Adelantado explica el gran canvi que s'està produint, en què intervenen diferents elements: el pes de l'economia en la producció, la importància del sistema financer (finançament del deute), la reducció de la importància de la territorialitat, la reducció dels costos de gestió i de les implicacions fiscals i tributaries, etc., així com la reducció dels drets socials, l'augment dels endeutaments ("crèdits de taxa negativa"), etc. Un canvi important és que ara ens exploren com a "ciutadans" i no com a "treballadors". Tanmateix, exposa que, tot i estar d'acord amb el diagnòstic d'en Pepe Adelantado en el canvi de paradigma -i d'època- i dels instruments creats per l'EB, la qüestió que també s'ha de plantejar és quina serà la lògica de futur.

Actualment els estats-nació reaccionen sense canviar de paradigma i dient que això s'ha acabat, que les persones han de ser responsables, que la gent s'ha d'espavilar. Sembla que l'EB tradicional s'ha acabat i que cal entrar en una dinàmica diferent, per això cal preguntar-se si encara és útil l'EBP o ens hem d'organitzar d'una altra manera. Davant d'aquesta situació sorgeix la pregunta si l'EB ha estat una excepció històrica que ha pogut funcionar en una determinada dinàmica i moment.

Aquesta gran transformació es concreta en determinats mecanismes de solidaritat, com pot ser la potenciació del tercer sector, tot i que cal recordar que ja existia abans. El problema és que el nivell de risc és molt més alt per poder ser cobert amb els mecanismes privats i, d'altra banda, la redistribució és més feble. La primera reacció davant aquest diagnòstic és defensar l'EBP, però cal tenir en compte que la realitat ha canviat totalment i que segurament cal reinventar l'estat social des d'un altre terreny. La gran qüestió és on situem el paper de l'Estat, ja que va delegant determinades funcions i els sistemes es van fent cada cop més individualitzats i heterogenis. D'altra banda, això no és una conspiració, sinó que forma part de l'evolució –en part volguda- i forma part de les conquestes des de l'autonomia individual.

En conclusió, considera que cal determinar on es col·loca l'Estat, fins on es poden donar respostes nacionals o ens han d'arribar des d'Europa (nivell de redistribució i assumpció de riscos) i quina ha de ser la lògica de valors (igualtat, etc.).

2. QÜESTIONS TRACTADES AL DEBAT

a) Comentaris a alguns dels elements claus

- Igualtat

Es debat sobre si la igualtat era realment un tema central del model del benestar clàssic (EBP), ja que no s'adreçava a la correcció de les desigualtats en tots els casos, sí que era així en els models escandinaus, però en altres no. Sobre aquesta qüestió es considera que s'hauria de distingir entre la igualtat com a discurs polític (valor de la igualtat) de quan s'utilitza com a referent normatiu.

- Obligacions

Es planteja una disconformitat en relació a la afirmació de que els models contributius no imposen obligacions (EBP), ja que si bé pot ser cert a posteriori no ho és com a requisit, ja que obliga a la cotització per accedir a les prestacions. Es matisa aquesta qüestió, ja que tot i que és certa aquesta consideració la seguretat social tenia com a objectiu restituir a la persona a la situació que tenia com a treballador i el que passa ara és que se li redueixen les prestacions i se'l sotmet a determinades condicions per poder accedir a les prestacions (EBI).

- Interpretació de l'EBI

També es debat sobre les interpretacions que poden tenir alguns dels temes clau del l'EBI (activació, innovació, autonomia, etc.) segons es facin des de punts de vista progressistes o neoliberals. Així mateix, es considera que algunes de les propostes de l'EBI no són possibles a Espanya (p.e. la flexiseguretat escandinava).

- Altres elements

Es recorda que els 30 anys del EB gloriosos (1945-1975) varen ser possibles gràcies a les aliances i al creixement continuat de la productivitat que va permetre la quasi plena ocupació i el finançament de les prestacions, ara les coses han canviat.

b) Rol de l'Estat i el nivell europeu

- Context nacional vs. context europeu

Es pregunta si el rol de l'Estat s'ha d'analitzar en el context nacional o europeu. L'EB espanyol s'ha construït mirant a Europa, per això es considera que el replantejament de l'EB no es pot fer a nivell nacional, sinó a nivell més global i aquí sorgeix el paper clau d'Europa.

S'ha de considerar que actualment a nivell de la UE s'actua en la lògica de la igualtat (igualtat d'accés al treball, de circulació, de gènere, etc.), en canvi la redistribució (igualtat) correspon als Estats.

- Mètode obert de coordinació (MOC).

Aquest principi, que s'aplica a la UE des del 2000 en diferents actuacions i plans (inclusió, poble gitano, etc.), que es dissenya a nivell europeu i s'executa per cada Estat, a la pràctica s'ha constatat si el pla no l'aplica a nivell estatal no passa res.

- Convergència europea

En relació a la convergència europea, es planteja la qüestió referent amb qui es convergeix (quins països actuen de referents) i normalment es fas de la mitja cap avall; per això, els països nòrdics hi estan en contra, ja que aquesta convergència els perjudicaria.

- Polítiques europees

S'ha de defensar avui i demà que l'Estat canvi, però pel demà passat cal pensar a nivell europeu, ja que és un problema d'escala (cobertura dels riscos superiors). Tanmateix, aquesta lògica més amplia caldria reforçar-la amb lògiques més territorials (locals).

Aquestes depenen de la correlació de forces, per això són importants les eleccions europees, ja que per decidiran el sentit de les polítiques, inclosa la política comunitària social.

- c) Canvis de l'EB

- Desmantellament de l'EB

En els darrers temps des de diferents sectors ja es considera que l'EB no existeix, es dóna per desmantellat. Espanya va entrar més tard a l'EB, però ara que s'estava acabant de construir lo amb l'ampliació de la garantia dels drets, no es pot estroncar de cop aquest procés, cal pensar què es pot fer de cara al futur, quin és el paper de l'Estat i quins són els drets de ciutadania.

En aquest debat s'ha d'incloure quins són els drets que s'han de garantir i així mateix s'haurien de tenir en compte les aportacions de l'EB a la cohesió i pau

social, ja que amb l'augment de les desigualtats es fa molt difícil de preservar. Fins ara les polítiques socials s'havien fonamentat en els drets subjectius reconeguts a través de sistemes contributius, però darrerament s'havien estès als serveis socials.

- Iniciativa privada

En aquest procés de canvi el que és negoci es privatitza i la resta es queda a l'Estat o, cada cop més, es passa al tercer sector. Es comenta com les entitats del tercer sector sovint actuen amb nivells més acceptables que l'estructura burocràtica pública, ja que tenen més capacitat d'adaptació a les necessitats de les persones, tot i que també es posa de relleu la varietat i heterogeneïtat d'entitats i organitzacions que conformen aquest sector.

En aquest context, preocupa el progressiu debilitament dels drets i el procés de desresponsabilització pública.

- Garantia dels drets

Es considera que la perspectiva de la deriva del model de benestar es dirigeix cap a un model USA, amb un Estat mínim, en el que la societat civil s'organitzi. Ja se sap que quan es produeixen aquestes posicions ideològiques es perden drets socials i, d'altra banda, el tercer sector per si sol no pot fer-se'n càrrec. Es posa com a exemple el dret material a la existència –dret mínim irrenunciable- que només el pot garantir l'Estat.

- Importància del treball i el finançament

Els elements bàsics dels EB són el treball i les polítiques fiscals. Cal considerar que els EB contemporanis es basen en el treball, ja que el treball ha estat la font de finançament més important. Aquest model productiu està en crisi, es gasta més del que es produeix (dèficit amb l'exterior), els estats nacionals tenen dificultats per finançar-ho.

A. Propera sessió

Data: ____ de 2014 (pendent de determinar)

Horari: de 16h a 19h

Lloc: IGOP - Urrutia

Tema: Les persones sense llar

Presentació: (pendent de determinar)